

ספר בת עין

דברי אלהים חיים הנאמרים מדי שבת בשבתו ומקראי קודש בזמניהם
מפי הרב הגאון הצדיק האלקי בוצינא קדישא עמודא דנהורא

אדומו"ר רשכבה"ג מו"ה **אברהם דוב בער** זצלה"ה זי"ע

אשר היה אב"ד דק"ק חמעלניק ו**אוריטש** והגליל

ואח"כ נתקבל אב"ד בק"ק זיטאמיר והגליל

ולעת זקנתו תקע אהל קדשו בארץ החיים

בעיר הקודש צפת בגליל העליון

תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן סלה

נוסח שער דפו"ר ירושלים תר"ז

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת
ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציונים, נפתחו ראשי תיבות
וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד,
ובתוספת אלפי כותרות משנה

יו"ל בעזהי"ת ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
שנת תשע"ח לפ"ק

מהדורת יפה

בת עין

המפואר

יוצא לאור על ידי ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון רבי יהושע לייפער שליט"א
אב"ד דק"ק באר משה מאנסי
נשיא וראש ממלכת התורה

ראש בית המדרש ועורך ראשי

הרב מנחם מנדל פומרניץ

עורך אחראי	מבקר אחראי
הרב יעקב אייזן	הרב אהרן פיישר

עורכים ומבקרים

הרב יעקב דוד איילנברג	הרב ישראל פויגל
הרב ישראל אלברט	הרב אליעזר פלד
הרב דוד הוכברג	הרב שמחה בונם קורניק
הרב יחזקאל טויסיג	הרב ישראל קנופף
הרב ישראל קמינר	

פרקי תולדות: הרב צדוק רוזנשטרך
עימוד: הרב ישראל כהן

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה "עוז והדר"
Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New square N.Y.10977

היות ומושקע במהדורה חדשה
מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ
דין תורה ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל
המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל
הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה
חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או
לאכסן במחשב או לקלוט בכל דרך
שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין
לעשות כל שימוש מסחרי בחומר
הנדפס, בביאורים במקורות ובכל
ההוספות, ואין הספר נמכר אלא על
מנת שלא יעשה בו שימוש שלא
כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הארות והערות יתקבלו בברכה
ת.ד. 9359 בית שמש
פקס: 03-5423180

להקדשות והנצחות:
1-845-4069099

oiz@oizusa.com

PO Box 340 Monsey NY 10952

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת
Printed in E. ISRAEL

בא"רופה:	בארה"ב:	בארץ ישראל:
44-20-8806-0176	tel. (718) 437-0054	טל. 02-9924603
	fax. (718) 437-3514	פקס. 03-5435884

הפצה והזמנות:
'היכלי תורה'

לוחות: הפאר ירושלים
עיצוב כריכה ושער: ג. ויסקופף

פרשת בראשית

ביאור השני מיני אור ופירוש צירוף סוף התורה
לתחילתה

בראשית ברא וגו' והארץ היתה תוהו ובוהו וגו' ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור וגו' (א א-ג).
יש לפרש על דרך מוסר והילוך לעצדות ה' השני מיני אור הנ"ל, וגם לפרש הצירוף של סיום התורה והתחלתה שהם אומיות ל"צ.

אי אפשר להיות תמיד ביראה גדולה, ועל ידי כך
בא להכנעה

הנה עיקר צריאת העולם היתה בשביל ישראל ושביל היראה שנקראים ראשית, היינו ישראל יהיו דבקים לה' תמיד ביראה גדולה, היינו על ידי התצוננותם בגדולתו יתברך ויפחד ויירא מפניו יתברך, וזהו צחינה גדולה ויקרה. אמנם והחיות רלוא ושז, שאי אפשר לאדם לעמוד תמיד באתה צחינה, ולפעמים נופל מזאת הצחינה מדציקותו הנ"ל, ונמשך האור הקדושה בלבו שאינו יכול להיות דבוק כל כך במחשבתו ולבו ביראת ה', ובעבור זאת נשבר לבו בקרבו על העדר האור ההוא מלבו ונכנע ונשפל מאד מאד מפני פחד ה' ומהדר גאונו.

משה שיבר את בחינת לב ולזה הסכים הקב"ה

וזהו צחינת שברי לוחות, היינו שלבו נשבר בקרבו מגודל הצושה לפני ה' על שנתרחק מדציקות הנ"ל, וגם צחינה זו מונחת בארון. וזהו 'אשר עשה משה לעיני כל ישראל' (דברים לד יז), ופירש רש"י (שם) ששבר את הלוחות וה' הסכים לדעתו ואמר (שמות לד א) 'אשר שברת' יישר כחך ששברת.

מרמז גם כן על זה האופן, פירוש, משה הוא צחינת דעת מכללות ישראל כידוע, ושיצר את צחינת ל"צ המרמז צירוף סיום התורה והתחלתה. ולצחינה זו היתה רלון הצורא צרוך הוא בצריאת העולם.

הכנעת הלב על העדר הדבקות מביאה אור גדול

וזהו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, מרמז לשני צחינות הנ"ל, היינו השמים מרמז לצחינה א', והארץ מרמז לצחינה ב' שהוא צחינת ארציות. וגמר אומר והארץ היתה תוהו ובוהו, היינו שהיה משתומם על הצוה שבו, פירוש שנשבר לבו בקרבו על צחינת הצוה, היינו על העדר האור הדציקות הנ"ל, אז ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, היינו שנעשה מזה הצחינה גם כן אור גדול, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (שם פסוק ה), פירוש ששני הצחינות ערב וצוקר נתחברו להיות אחד בקדושה גדולה על ידי הכנעת לבו וגודל ענו"ה, וזהו מרמז צחינת ענו"ה גימטריא יו"ס ליל"ה, שעל ידי ענוה נעשה מן ערב צוקר, ונכלל שמאלא צימינא, ונעשה יום אחד. יהי רלון שזכה לזה, אמן, כן יהי רלון:

דברי רש"י ששיתף הקב"ה מידת הרחמים

בראשית ברא וגו' (א א). פירש רש"י שבתחילה עלה במחשבתו לצרואתו צמדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה וכו', והיינו דכתיב (שם ז ד) **ביום עשות וגו'.**

אות וא"ו מרמז לבחינת רחמים שפעמים הם י"ג ופעמים י"ב

וזוה מרומז בפסוק את השמים ואת הארץ, היינו 'השמים' מרמז לעולם העליון, 'הארץ' מרמז לעולם התחתון, ונתוסף אות וא"ו בחינת ואת הארץ, לרמז לבחינת רחמים שנברא זו העולם הזה, בצחינת אות וא"ו שהוא בחינת שנה, שיש בשנה לפעמים י"ג חודש כמספר ו"ו במילואו, ולפעמים יש בו י"ג חדשים כמספר אות וא"ו במילואו באל"ף, נגד י"ג מדות הרחמים, ולפעמים הם י"ג מדות הרחמים כידוע, כי בשנת העיבור יש בו יותר רחמים בחינת אות אל"ף שבתוך הוא"ו, וממשיך אור מעולם העליון בחינת קדושה עליונה.

גם בעולם הזה עצמו יש חלוקי מדרגות גבוה מעל גבוה

ובין פפרטות גם בעולם הזה עצמו יש בו מדרגות גבוה מעל גבוה, כגון בצחינת ימים, יש בחינת שבת שהוא יום מקודש משאר ימים, לכן יש בו יותר בחינת דין, מדקדקין בו יותר על כל הדברים הנעשים בו בכל הדינין, וממנו נמשך בחינת קדושה לכל שאר ימי החול. מרומז במלת בראשית 'רא שבת' (מיקו"ז טי' כ"ד סט.), היינו שצריאת העולם היה בצחינת גבוה מעל גבוה כמו בחינת שבת וימי החול כנ"ל. גם מלת 'שבת' גימטריא 'שמים' וארץ י"ה, לרמז כנ"ל שבחינת שמים בחינת יו"ד מאיר בצחינת ארץ שהוא בחינת ה"א, וכן שבת מאיר לבחינת חול כנ"ל. וכן בצחינת מקומות בזה העולם, יש גם כן גבוה מעל גבוה, היינו בחינת חוץ לארץ מקבל בחינת קדושה מבחינת ארץ ישראל, וגבוה מזה בחינת ירושלים ובחינת מקדש עד בחינת קדשי הקדשים, וכל שיש בו יותר בחינת קדושה יש בו יותר בחינת דין, וממשיך אור וקדושה לתחתון ממנה.

בעולם הזה שהצמצום גדול יש יותר רחמים

פירוש על דרך המוסר, הנה ידוע שהקדוש ברוך הוא נמנע אורו יתברך וברא העולמות, ובתחילה נמנע אורו יתברך וברא עולם העליון באות יו"ד, ואחר כך נמנע עוד יותר עד שברא עולם הזה הגשמי באות ה', ורמז בזה שברא העולם הזה באות ה' שיש בו פתח לנחת, לרמז שיש בו הבחירה שכל הרוצה לנחת ינא, וכשירצה לחזור בתשובה וליכנס לבחינת קדושה, יש בו פתח ליכנס והקדוש ברוך הוא יקבל אותו בתשובה כמאמר חז"ל (מנחות כט:). אבל עולם העליון שיש בו קדושה ביותר אין בו תשובה, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הנדיקים ועם המלאכים כחוט השערה, שנענשים על השוגג, כמאמר הכתוב (תהלים נ ג) 'וסביציו נשערה מאד', היינו שכל מקום שיש בו קדושה ביותר שם הוא הדקדוק ביותר, וכל מקום שאין הקדושה כל כך גדול, מגדול הנמנע, יש בו יותר בחינת רחמים וקבלת תשובה, ולכן עולם הבא אין בו בחינת תשובה לגבי המלאכים, כי הוא בחינת דין יותר, ועולם הזה הגשמי יש בו יותר רחמים לכן יש בו בחינת תשובה.

עלה במחשבה לברא במדת הדין היינו על העולם העליון

וזוהו בתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין, פירוש שבתחילת הנמנע ברא עולם העליון במדת הדין, היינו בצחינת קדושה גדולה ושם יש דין ביותר כנ"ל, ואחר כך כשרצה לברא עולם הזה שהאור הוא בנמנע יותר והסתר גדול ולא יתקיים בלא בחינת רחמים, לכן הקדים בחינת מדת הרחמים היינו בחינת תשובה כנ"ל.

משה רבנו המשיך קדושה עליונה על ישראל

והנה משה רבינו עליו השלום התאווה מאד ליכנס לבחינת ארץ ישראל, לבחינת הקדושה עד בחינת קדשי הקדשים, כדי להמשיך אור וקדושה מאותן הבחינות על ישראל. וזהו 'ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה' וגו' עד 'וימת שם' וגו' (דברים לד א-ה), פירוש, שעלה משה לראש הפסגה היינו לבחינות הגבוהות, להמשיך בחינת יראה וקדושה עליונה על ישראל, ונמדדק בקדושת ארץ ישראל אשר הראהו השם יתברך עד שמת בנשיקה, ואף צמותו ראתה עינו. וזהו שפירש רש"י (שם פסוק ז) על 'לא כהתה עינו' אף משמת, פירוש כי לא מת רק נמדדק בקדושה עליונה לבחינת נשיקה כנ"ל, והמשיך בחינת קדושה לבחינת יראה עליונה על כל ישראל. וזהו 'וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' (שם פסוק ה), לרמוז שהמשיך בחינת 'יראה' גימטריא 'על פי הו"ה', היינו שהמשיך בחינת יראה לבחינת ארץ ישראל על ידי הסתכלותו בו על בחינת ישראל, אף על פי שהיו בארץ מואב, בחינת חו"ה לארץ.

ענין זה נרמז בקישור סיום התורה לתחילתה

וזהו 'וילכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא' וגו', פירוש שהמשיך בחינת מורא גדול לבחינת יראה עילאה מעולמות עליונים לכל ישראל, לבחינת ל"ב שלהם, ונעשה להם בחינת לב טהור, ונעשה בחינת בראשית, בחינת 'ירא שבת' כנ"ל, בחינת התחזרות עולם העליון בעולם התחתון, בחינת המשכה מן שמים אלה יו"ד לבחינת ארץ אלה ה"א כנ"ל, בחינת בראשית, בחינת 'שיר תאב', בחינת 'שיר

השירים אשר לשלמה' (שה"ש א א) שיר מקודש משאר השירים, בחינת שיר אשר לשלמה, בחינת שלימות, שנשלם בחינת צנין בית המקדש. וכן מרמז חיצו בראשית גימטריא 'אשר לשלמה' עם מספר ז' שהוא בחינת שבת, שעל ידי בחינת שבת היא עיקר התגלות האור העליון ושלימות הקדושה, ובשבת נאמר (תהלים לו ד) 'והתענג על ה', היינו קדמות המחשבה כמבואר, 'ויתן לך משאלות לבך' (שם), היינו שאז דוקא על ידי המשכת קדושת שבת נתמלא שאלות ובקשות של בחינת 'לב טהור ברא' וגו' (שם נא יב) לעצדו באמת. כן יהי רצון, אמן:

מדוע בתחילה אמר 'אותו' ואחר כך 'אותם'

נעשה אדם בצלמנו וגו', ויברא אלהים את וגו', בצלם אלהים ברא אותו זכר ונקבה ברא אותם (א כו). ואיתא במדרש אגדה (ב"ר ח א) שבראו שני פרופים וכו'. ויש לדקדק, בתחילה אמר ברא אותו לשון יחיד, ואחר כך אמר ברא אותם לשון רבים.

מידות הרחמים מתעוררות על ידי פעולות האדם

הנה ידוע מאמר חז"ל (וזהר ח"ג רנז: ב) דרעיא מהימנא) שעיקר צריאת העולם היתה בגין דיתקרי רחום וגו', ויתקרי בכל הי"ג מדות הרחמים צמה שירחם על העולם בכל המדות, אמנם ההשתלשלות הי"ג מכלילין דרחמי לעולם הזה אינו כי אם על ידי התערותא דלתתא של עם קדוש, כמאמר חז"ל (ע"י שבת קלג:): הדבק צמדותיו מה הוא רחום וכו', ועל ידי זה ממילא כל המרחם על הצריות מרחמין עליו מן השמים (שם קנא:), ראה לומר שעל ידי זה שהוא מעורר מדת הרחמים לתתא על הצריות, על ידי זה נתעורר גם כן למעלה מדת הרחמנות, וכן

לאהבה צתענוגים, ואינו נקי מכל וכל, והיצר הרע עדיין עומד נגדו להלחם עמו ולצטלו מעבודתו יתצרך, רק שהאדם ההוא מתגבר עליו בעבודתו בכל דיבוריו ומחשבותיו ומעשיו לצלתי סור חס ושלום ימין ושמאל ולציית לו חס ושלום, ועוד ה' בכל כחו, וכשנודמן לו שום ענין במדת הרחמנות, היצר הרע עומד לנגדו שלא להניחו לרחם על שום נצח, רק שגם הוא עומד לנגדו בטעמים טובים כגון כל המרחם על הצריות וכו', ועל ידי זה מתגבר על היצר הרע העומד לנגדו, ועל כל פנים הוא עושה המנוה לשם ה' יתצרך.

החילוק בין שתי המדריגות

ובאמות שני המדריגות האלו שניהם כאחד טובים, כי על כל פנים הוא עובד את ה', אבל חילוק גדול יש ביניהם, עם כי שניהם ממשיכים שפע רב וצרכה ומדת הרחמים לעולם על ידי י"ג מכילין דרחמי שנתעורר על ידו למעלה, אבל מדריגה הראשונה הוא נקראת צחינת זכר, ומדריגה השנייה נקראת צחינת נקבה.

מתחילה היתה הדביקות במדריגה הראשונה ואחר כך במדריגה השנייה

ועל אלו שני המדריגות מרמז הכתוב באמרנו **נעשה אדם בצלמנו** בדמותנו, רצה לומר כמדומינו, צחינת רחום וחנון כמונו, כי מדת הטוב ורחמנות נקרא צחינת דמות וחומס, וצלשון הזוהר גושפנקא דמלכא כמבואר לקמן. ורצון הקדוש ברוך הוא בצריאת האדם היה שיהא צו דמות וחומס הנקרא טו"צ רחום וחנון, בכדי שיוכל להמשיך הי"ג מכילין למטה על ידי צחינה ומדריגה הראשונה הנקרא צחינת זכר, ועל זה נאמר **ברא** אותו לשון יחיד. אבל אחר הצריאה שהיה שצירת הכלים שנתערב רע

בכל המדות טובות שפועל אדם לתתא כן מעורר לעילא וממשיכו לתתא כי יעקב חבל נחלתו וגו' (דברים לז ט).

מדרגה העליונה בדביקות במדותיו יתברך

אמנם יש שתי מדריגות בענין הדביקות במדותיו יתצרך שמו, מדריגה הראשונה העליונה המעולה, למי שחננו השם יתצרך להיות עובד מאהבה צתענוג עליון, ומואס בהצלי עולם הזה לגמרי, ומקדש את עצמו בכל אצוריו, ושומר את פיו מלאכול שום מאכל שיש בו ספק ונדנוד איסור, או לדבר שום דיבור אשר לא לה' המה כגון דברים בטלים וכדומה, ומכל שכן שלא לדבר חס ושלום שום לשון הרע וליטנות ורכילות חלילה, וכל דבריו כי אם צחורת ה' ויראתו, או מדברים ההכרחים הנוגעים לחיי גופו, ומקדש את עיניו מלהסתכל במקום אשר לא לה' הוא, ומקדש את לבו מלהרהר ומלהתאוות לשום דבר אשר לא לה' הוא, כגון לכבוד או להתפארות או לשום תענוג אחר, צלתי לה' לבדו, או לדבר הכרחי לחיי גופו ההכרחים, כדי שיוכל לעבוד את ה' באימה ויראה ואהבה צתענוג עליון, וכל דבריו ועסקיו ומחשבתו רק לה', ודבוק בה' חי החיים מקור כל הנמצאים והנצחיים והעלולים מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. וזה שמגיע לצחינת עבודה כזו ממילא מרחם על כל הצריות צלי שום טעם וישוצ הדעת כלל, כי אם מצד דביקותו במקורם מקור חיותם וצריאותם של כל הנמצאים, על ידי עבודתו לה' באהבה צתענוגים ואינו מנפה לשום קיצול שכר. יהי רצון שזוכה לזה, אשרי לו ואשרי חלקו.

מדרגה שניה פחותה ממנה

אמנם יש עוד מדריגה שניה צקודש פחותה ממנה, והוא מי שעדיין לא הגיע

בשבירת הלוחות המתיק משה רבנו הפ"ר דינים

גם צמלת בראשית מרומז י"ג מכלין דרחמי, כי בראשית גימטריא י"ג לחושבן זעיר דחנוך, וזה היה כוונת משה רבינו עליו השלום לשזור את הלוחות הראשונות שלא היה בהם צחינת טוב, והיה התגברות פ"ר דינים, וצמצירת הלוחות ההם הומתק הפ"ר דינים שלא ישלטו על העולם, ומרומז בקופי תיבות 'אש'ר עש'ה משה לעיני כל ישראל' גימטריא פ"ר.

ההמתקה היתה על ידי שקידש עיניהם ולבם של ישראל

אמנם צמה המתיק את כל זאת, על ידי שקידש משה רבינו עליו השלום לבם ועיניהם של ישראל שיהיה רק לה', כמאמר חז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) עין רואה והלב חומד והן תרין סרסורי דחטאה, על כן העיקר לתקן אותם תחילה, ומרומז צמלת 'לעיני' וצאות האחרון של התורה וצאות הראשון, כי התורה מסיימת כל ישראל ומתחלת צאות ב' בראשית, אותיות ל"ב, רנה לומר שיהיה להם עין טוב ולב טוב בצחינת רוח נמוכה.

משה רבנו פעל שיהא חסד אל עלינו תמיד

עוד מרומז ונעוץ סופה בתחילתה, והתורה מסיימת בשם אל שהוא שם החסד, ואחר כך בראשית ברא, שנצרך העולם בשם אל שהוא היה מתחילת ההשתלשלות, כדאיתא בספר עמק המלך (שער שעשועי המלך פ"ס). וכל זה היה כוונת משה רבינו עליו השלום, שיהיה תמיד חסד אל עלינו. אמר, כן יהי רצון:

אין מובן הטעם ששבר משה רבינו את הלוחות

ונחר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה

צטוב וטוב צרע, והילך הרע נתגבר ונתקטנה הצחינה כמדריגה השניה, על זה נאמר ברא אותם לשון רבים, שנעשה שני צחינות מדריגות הנ"ל זכר ונקבה ברא אותם וגו'.

אין קיום לעולם כי אם על ידי בחינת 'טוב'

ועל זה רמז רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום צוהר (ח"א רנא). א'ת ה'שמים ו'את ה'ארץ גושפנקא דמלכא דציה חתם שמיא וארעא. רנה לומר ראשי תיבות גימטריא טוב, כי אין העולם מתקיים רק על ידי צחינת טוב, ועל כן הלוחות הראשונות שלא היו כתוב בהן 'למען ייטב לך', והיה חסר מהן צחינת טוב, לא היה העולם מתקיים בהם, ועל כן שצר אותם משה רבינו עליו השלום, כי ראה שאין העולם מתקיים בהם בלא טוב, והקדוש ברוך הוא הסכים על ידו ונתן לו לוחות אחרונות וכתב בהן 'למען ייטב לך והארכת ימים' (דברים ה טו), כדי להשלים צחינת טוב שיתקיים העולם על ידה.

ענין זה נרמז בקישור סיום התורה לתחילתה

ונצב לרמז בזה שהתורה נעוץ סופה בתחילתה, שהתורה מסיימת (דברים לד יב) 'אשר עשה וגו' לעיני כל ישראל, ופירש רש"י (שם) שנשאו לבו לשזור את הלוחות, לכאורה אינו מובן מאיזה טעם נשאו לבו לשזור את הלוחות הראשונות, על זה מרמז התורה מחמת בראשית ברא וכו' את השמים ואת הארץ ראשי תיבות גושפנקא דמלכא גימטריא טוב, היינו מחמת שעיקר צריאת וקיום העולם הוא רק על ידי צחינת טו"ב, וצלוחות הראשונות לא היה כתוב בהן טוב והיה חסר מהם צחינת טוב, ולא היה אפשר לעולם להתקיים בהם, לכך שצר אותם כמו שנצרך למטה.

השם יתצרך שהוא צחינת חסד, אז הוא צחינת דעת, התחצרות חסד וגבורה.

משה רבינו שהיה ירא ה' באמת יכל להכניס עצמו לבחינת דעת

והגה משה בשעה ששיצר הלוחות וכוונתו היה לשם שמים, היה אז צחינת דעת, התחצרות חסד וגבורה. וקשה האין הכנים את עצמו לעבוד את הצורא ברוך הוא צחינת דעת, על זה מרמז הכתוב מירון לזה בראשית, גימטריא יר"א צכו"ר דע"ת. פירוש, צכו"ר נקרא דבר שהוא ראשון מקודם דבר השני שאחריו. וזהו יר"א צכו"ר דעת, היינו שקודם צחינת דעת שעשה משה, ששיצר את הלוחות שהיו מכתב אלהים, רק שכוונתו היה לשם שמים כמבואר בגמרא (שנא פו.), היה מקודם הצחינת דעת זו צחינת ירא', שהיה לו גודל אימה ויראה מפני פחד ה' ומהדר גאונו, לכן היה ראוי להכניס את עצמו לצחינת עבודה כזו.

ענין זה נרמז בכתוב 'ונהר יצא מעדן וגו'

וזו שאמר הכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וכו', פירוש שצחינת היראה נקראת עדן, שהיא נריכה להיות קודם צחינת הדעת, לשון עדן על דרך הכתוב (קהלמ ד ג) 'אשר עדן לא היה', לשון קדימה. וצחינת עבודה כזו שהיא צחינת דעת, נקרא ג"ן מלשון גנות, כי המעשה אשר הוא עושה שאינו על פי התורה היא מגונה, רק שהכוונה הוא מייפהו. וההמשכה וההשפעה מן צחינת יראה לצחינת דעת הנ"ל נקראת צחינת נהר, וזהו פירוש הכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו', ראה לומר שצחינת המשכה ושפע יוצא מן העדן, צחינת היראה, להשקות את הגן, צחינת הדעת הנ"ל.

ראשים וגו' (ב י). ונראה לי על דרך זה, ונקדים לפרש האין התורה הקדושה נעון קופה צמחילתה, דהנה קיום התורה אשר עשה משה לעיני כל ישראל (דברים לד יב), ופירש רש"י (שם) שנשאלו לכו לשבור את הלוחות לעיניהם, ולכאורה אינו מובן, מאיזה טעם נשאלו לכו לשבור הלוחות שהיו מכתב אלהים, הגם שהיה לו כוונה בזה מכל מקום גוף המעשה אינו מובן.

רק ירא ה' באמת ראוי לעבוד את ה' בדבר שאינו על פי התורה

אך נראה לי, דהנה יש שני צחינות עבודות, א' שעובד את הצורא ברוך הוא בתורה ומצוות ומעשים טובים ואינו נוטה מדרך התורה כלל, רק כל העובדות ומעשים אשר הוא עושה הכל הוא רק על פי התורה, ויש עוד עבודות השם שעושה איזה דבר אף על פי שאינו על פי התורה, רק שהשעה נריכה לכן, ואין כוונתו חס ושלום להנאת עצמו כלל, כענין שעשה אליהו בזה הכרמל, אך ורק שאינו ראוי להכניס את עצמו בדבר כזה לסמוך על הכוונה שלו שהיא לשם שמים, כיון שגוף הענין לא טוב הוא, רק מי שיש לו אימה ויראה באמת, ותמיד יראה ה' על פניו, ומדקדק על עצמו כחוט השערה שלא לעבור על רצונו יתצרך, זה יכול להכניס את עצמו לפעמים בעבודה כזאת.

ענין זה הוא בחינת דעת

והגה מי שמתנהג את עצמו תמיד על פי התורה והמצוות הן צמחילתה הן צמחשבה, הוא צחינת חסד, ומי שעושה דבר שאינו על פי התורה, הוא צחינת גבורה. ומי שעושה דבר שצדק הוא צחינת גבורה שאינו על פי התורה, רק שהכוונה היא לעשות רצון